

Árpád-kori körtemplom Nyitrasárf?n

2011 március 06. Flag

Szöveg méret

Mentés

-
-
-

• [0](#)

Még nincs értékelve

Mérték

Magyar Nemzet szombati magazinjának egyik legérdekesebb sorozatát közöljük le folytatásokban, melyben a remek Ludwig Emil megmutatja nekünk a rejt?zköd? Magyarországnak eldugott kincseit, melyek mellett sokszor figyelmetlenül elhaladunk a mindennapi rohanó életünk során. Vigyázzunk ezekre a páratlan kincsekre, hiszen ezek a kincsek alappillérei szeretett Hazánknak.

Különleges csoportját alkotják a középkori templomoknak, kápolnáknak a középpont köré szerkesztett kör vagy sokszög alaprajzú építmények, az úgynevezett rotundák. Kontinensünk majd minden táján, szinte valamennyi mai európai országban megtalálhatók a Balkántól Angliáig, Itáliától a dániai Bornholm szigetig. Közép-Európában különösen nagy számban épültek körtemplomok a kereszténység felvételének idejétől a gótika koráig, legtöbbször a román stíluskorszak századaiban. A Kárpát-medence körzetében a dalmáciai és a lengyel keresztény központokban, feltűnően a szláv és a német – később a magyar – nyelvhatár mentén: Ausztria keleti felében, Cseh- és Morvaországban, Luszicában (Lausitz) és Sziléziában fordulnak elő leggyakrabban e centrális szerkezetű kápolnák. Az Árpád-kori Magyar Királyság területén igencsak kedvelhették ezt az épülettípust, ugyanis a néhány évtizede tartó célirányos kutatás már csaknem kétszáz emléket vett számba, azonosított a régészeti maradványok és írott források által. A magyarul kerek templomokként ismert egyházak közül mintegy ötven látható ma is egészében vagy későbbi átépítés részeként, a többiről feltárt alapfalaik nyomán, régi leírásokból, térképekről, rajzokról és helynevekből szerezhettünk tudomást. A korai latin nyelvű iratokban rotunda ecclesiaként előforduló, a török időkben elpusztult körtemplomok emlékét két-három tucatnyi Kerekegyháza település- és dűlőnév is megőrizte, leginkább a hódoltság alá esett déli országrészekben és az Alföldön.

A középkori rotundák formai előzményeit az antik kor emlékei között kereshetjük. Róma pogány szentélyeinek, mauzóleumainak „divatját” vették át az ókeresztény, majd az Eurázsia-szerte elterjedt keresztény építmények, a keresztelőkápolnák és sírkápolnák. A legelső pannon, majd magyar földön épült szakrális építmények, az ókeresztény cella trichorák és baptisztériumok az egyházi és fejedelmi központokban, Pécsen és Aquincumban, később Esztergomban, Fehérváron, Gyulafehérváron, Veszprémben, Csanádon, Egerben, Abasáron és Feldebrőn találhatóak. A püspökségek körül megszerveződő egyházmegyék Árpád-kori plébániái sorában ezek mintájára készültek a kör alaprajzú, patkóíves apszisú falusi egyházak a túlnyomó többségükben egyenes hajójú és négyszögű vagy félköríves szentélyű templomok között. Ennyit kutyafutásban ezekről az érdekes és valóban különleges építészeti emlékeinkről.

Nyitra várhegyén az első ezredforduló körül épült az a prépostsági templom, amely nem sokkal később a püspökség székesegyházává lépett elő. Védőszentje, Szent Emmerám kultusza a bajor Gizella hercegnő révén plántálódott erre a helyre és hazánkba, akit István – még apja életében – feleségül hozott magának. Nyitra Szent István királysága idején is megmaradt a hercegi „birodalom”, a dukátus székhelyéül. A XI. század elején épült egyház keleti oldalán ma is látható a háromnegyed kör alaprajzú, eredetileg keresztelőkápolna éppen úgy, mint az esztergomi vagy az egri palotában feltárt baptisztérium. Az a „hivatalos” szlovák verzió tehát, miszerint itt 880-ban ószláv püspökség alakult volna, a „nagyomorva népmesék” körébe tartozik. (Györffy György professzor 1977-ben megjelent alapművében ottani régészek kutatásai alapján cáfolta e hiedelmet.) A nyitrai kerek egyház formai hatása, kisugárzása azonban valóságos volt: a XI. és XIII. század közötti időkben legalább tucatnyi, értelemszerűen magyarok lakta községben épült rotunda a környéken a Vág, Nyitra, Garam és Ipoly folyók mentén. Négyet közülük – a vágkeresztúrit, az ipolykiskeszit, a bagyánit és a kolozsnémait – már bemutattuk sorozatunkban, további öt készül.

Ezúttal egy valóságosan is – sőt? erdő mélyén – rejtőzködő emlékművel ismerkedhetünk meg. Nyitratól harminc kilométerre északra, a Tapolcsány és Pöstyén közötti országút mentén, a Vág fölé magasodó Inóc hegység déli lejtőjén fekszik Nyitrasárf. Neve először 1185-ben fordul elő írásban Sarfew alakban, III. Béla király levelében ekkor adományozza a falut Csanád fia Sztoiszláv vitéznek. 1863 óta szerepelt Nyitra előtaggal, mai Nitrianská Blatnica nevével 1949-ben kapta hatósági úton. A török idők óta dél felé ereszkedő nyelvhatár fölött

található településen a XIX. század első felében hatszáz szlovák ajkú katolikus élt, ez idő szerint 1200 szlovák lakója van a községnek. Sárf? a XII. század végén a Zobor hegyi bencés apátság javai közé tartozott, 1403-ban Zsigmond király ajándékozása révén került Stibor vajda kezére. A XV. század elején várkastély épült a községben. A török id?k alatt a Thurzó grófok és a lévai vár uradalmához tartozott, kés?bb az Esterházyak és Solymosyak birtoka lett Sárf?, a XVII–XVIII. században szintén el?kel? családok – Héderváry, Hunyadi, Pálffy, Platthy, Vay –, valamint a püspökség voltak a tulajdonosai. Utolsó földesura a Szerdahelyi és a báró Leonhard család volt, utóbbi egészen az első világháború végéig.

A település hatalmas barokk temploma és a köztulajdonba vett kastély mellett jelzett erdei út indul a Szent György (Svety Juraj) -templomhoz. Jó féllórási gyaloglással (vagy terepjárással alkalmas autóval) juthatunk el a 746 méter magas Marhát-tető alatti erdős hegyoldalban lévő kápolnához. A Radosna-patak egyik forrása közelében, 465 méter körüli magasságban feküdt a XII. században az a Sárf? falu, amelynek templomául épült a rotunda, Szent György tiszteletére. Kör alaprajzú „hajójának” keleti oldalához kicsiny, íves szentély kapcsolódik, közepén k? oltárasztallal. Falát kívül újkori vakolat fedi el, az apszis belsejében azonban látható eredeti, fehér dolomtkövekb?l rakott, román kori falazata. Mérete, formája, stílusa, de még a patrocíniuma által is h? párja a veszprémi székesegyház északi oldalán feltárt, bármikor megtekinthető, szintén XII. századi Szent György-körtemplomnak. A falu ismeretlen időben – a mohácsi vész és a Nyitra elleni török hadjárat, 1664 közötti korszakban – elpusztult. Többé nem népesült újra. 1530-ban Thurzó Mária viselte gondját a kápolnának, amely azután majdnem három és fél évszázadig romladozott. Négy–hét méteres magasságig leomlott falait Scitovszky János esztergomi érsek építtette újra az 1860-as években. Ekkor készült nyugati bejárata fölötti tornya is. A legutóbbi száz évben búcsújáró helyé lett a katolikus szlovákok körében.

Alexander Ruttkay professzor, a nyitrai régészeti intézet igazgatója 1974 és 1980 között végzett teljes feltárást a kápolna körül. Az általa feltárt 129 sírban, a IX. és XV. század közötti leleteken kívül, semmi olyasmit nem talált, ami bármin? morva vagy más szláv településre és/vagy a XII. századnál korábbi, szilárd anyagú építkezésre utalna.

Ludwig Emil, mno.hu

DR. DRÁBIK JÁNOS

100 ÉVVEL TRIANON UTÁN

DVD

A trianoni győzatról tabumentesen

„Egy film amelyet minden magyarnak látnia kell”

Ajánló